

Magnus Stenlund ger helt ny syn på svensk bronsålder

BOKRECENSION *Svärdet och gudarna* är den andra boken i Magnus Stenlunds gigantiska historieprojekt, *En ny men gammal historia om Sverige*. Boken handlar om bronsåldern och är dubbelt så omfattande som den första, som avhandlade stenåldern. Projektet omfattar även äldre järnåldern och jag är förvarnad om att den tredje boken, *Ynglingakonungarna*, kommer att innebära ännu en dubbling. Författaren tecknar svenskarnas historia på ett helt nytt och ofta överraskande sätt. Verket håller på att bli en klassiker och ett måste i varje historieintresserad persons bokhylla.

Bronsåldersbokens 593 sidor omfattar nästan 30 sidor källförteckning och 200 bilder. Pärmarna är hård och papperskvaliteten hög, inte minst gäller det den 42 sidor tjocka färgbildsbiten. Även innehållsförteckningen är betydande och att underrubrikerna anges högst upp på varje uppslag är en stor hjälp för att hitta, eftersom Stenlund refererar till dem i texten. En generell kommentar är att allt ger ett mycket gediget intryck: rubriker och underrubriker talar om vad det ska handla om och avsnittstitlarna gör mig nyfiken.

Urvalet av bilder är en av bokens största förtjänster; vackra föremål och spännande kartor

BRAGBYSVÄRDET hittades år 1912 i Bragby i Ramsta socken, två mil sydväst om Uppsala. Analys av den metall som användes för att smida svärd och andra föremål avslöjar var de kommer ifrån. Foto: SHM

som för handlingen framåt på ett sätt som gör det svårt att föreställa sig denna bok som en ljudbok utan bildstöd.

Mellan pärmarna är det här en historia som inte har berättats förut, det räcker med ett ögonkast på innehållsförteckningen för att inse det; handlingen vindlar sig fram och tillbaka över Europakartan och det är vid en första anblick närmast omöjligt att hitta den röda tråden. Ämnen som Nebrarrikets högkultur i Sachsen-Anhalt, de danska ekistegravarna, guldhattarna, slaget vid Tollense och skeppssättningarna är spännande i sig, men

skulle lätt kunna upplevas som anekdotiska, om det inte vore för att Stenlund hela tiden låter läsaren förstå att de alla utgör väsentliga pusselbitar i svenskarnas historia. Bevisen är förstås dem man vill lägga på minnet, för att kunna slå alla okunniga på fingrarna med. Det handlar om analys baserad på en mängd olika metoder, varav flera nya: DNA (fast inte lika mycket som i förra boken), blyisotoper, som säger oss varifrån svärdens hämtats och strontiumhalter, som talar om vart man vistats.

De arkeologiska fynden, inte minst ringar och svärd, är förstås både viktiga och intressanta, liksom skriftkällor från olika håll, men i centrum står religionshistorien. Denna ägnas två av bokens sex kapitel, där också mytiska element av naturliga skäl ägnas stort utrymme. Själv blir jag glad, just för att jag ser svärd som *Gram* och *Tyrfinn*, och ringar som *Brisingamen* och *Sviagris* som en viktig del av den svenska historien i sig själva. Jag har aldrig sett en så fullständig sammanställning och de historiska slutsatser som Stenlund drar ska inte avslöjas här, men är förstås gräddes på moset. Det är just på det sätt han för fram sina bevis, för att – ibland helt överraskande – sedan uppnå en syntes, som imponerar mest.

Stenlund använder ett kryddat men balanserat språk. Det är inte svårt att förstå om han menar att man borde bli övertygad, eller om man bara borde känna sig nyfiken. Som han själv hävdar: det räcker med att vända på bevisbördan, för att detta ska vara den mest sanna historien. Det är ett rimligt förhållningssätt och oftast känner jag mig säker på att det knappast kan finnas bättre underbyggda teser.

Ett av huvudspåren är länkarna med Egeiska havet och de *briger* som vandrat dit från Östersjökusten. Stenlund ser en mängd olika anknytningar och det som från början förefaller som ett långskott får alltmer konkret grund. Halvvägs genom boken är jag övertygad om att

det måste finnas en verklighet som knyter det svenska skelettgravskicket till denna intressanta folkgrupp och kanske är såväl Beowulfs *brondingar* som Eddans *bragningar* ättlingar till just densamma.

Greppet att använda det äldre runalfabetet som en fast hållpunkt i den germanska kulturen är såvitt jag vet Stenlund ensam om. Med detta fundament lyckas han åskådliggöra hur gudar som Odinn, Loke och Heimdall utvecklats från en och samma ursprungsgestalt för att sedan under järnåldern genomgå ytterligare förändringar som både förklarar och förklaras av Eddan. Det här är en spännande teori, som förstås inte skulle stå på benen om inte runalfabetets tillkomst kan flyttas tillbaka till cirka 500 f.Kr.

Jag har läst Stenlund bok *Runkalendern* och konstaterade då att jag inte riktigt vågade tro på den tidsättningen. Det var därför en positiv överraskning att det finns mer konkreta indicier som författaren nu redovisar i bokens avslutande kapitel. Språkvetaren Antonsens helt oberoende framtagna slutsatser faller så väl på plats att jag nu måste erkänna mig besegrad

GULDHATTAR som bars av bronsålderns trollkarlar. De innehåller detaljerad matematisk information om himlafenomen. De liknar starkt dagens populärkulturs trollkarlshattar. Foto: Wikipedia, Schauer 1986)

även på denna punkt.

För är det något som Stenlund uppfyller så är det sitt eget ideal, om att ett teori bygge helst ska utgöra en sammanhängande helhet. Den som vill hävda något annat måste skapa något liknande, och detta lär ingen ens ha försökt.

Stenlund ger en trovärdig förklaring på tidsförloppet och den exponentiella ökningen av antalet inskrifter: en ursprunglig runmästare och hans intrikata talmystik, en efterföljande mysteriekult, varefter runan till slut började spridas bland de oinvigda. Otillfredsställande för runologen kanske, men just så kan det mycket väl ha gått till.

Boken avslutas med att knyta samman flera trådar och då finner vi oss i det gamla Frygien och Troja. När jag vid ett tillfälle slår upp boken på detta ställe efter att ha lagt den ifrån mig, så slås jag av hur osannolikt detta är för en svensk historiebok. Men Stenlund har med säker hand fört mig hit, jag har inte ens funderat på hur det gick till. Ett mycket gott betyg. De återstående frågetecken som jag har i mitt huvud skulle jag bli förvånad om de inte rätas ut i nästa bok, det här är inte ett hastverk där något lämnas åt slumpen.

Stenlunds berättarteknik kan ibland bli överväldigande. När jag försöker hoppa förbi något för att komma snabbare fram blir jag genast straffad, texten är så komprimerad (eller meningsfull, om man så vill) att det kan bli tröttsamt. Vi är ju lite till mans vana vid att minst 30 procent av en bok brukar bestå av svammel, men här finns *inget* sådant.

Om man vänder på det så kan man förstås säga att man alltså får 30 procent mer bok för pengarna och att man slipper det onödiga "bruset". Det är bara att anpassa lästakten.

Visst är Stenlund pedagogisk och lyckas ofta göra även komplicerade sammanhang intressant, men han väjer aldrig för att använda svåra ord, vilket ibland kan kräva en ordbok, även om facktermerna förklarats i boken. Han behåller dock åtminstone den här läsaren kvar i sitt grepp, trots att anknytningarna ibland blir många och avstånden långa. Man förstår att det finns en underliggande poäng och man vill veta vilken, innan man ger sig.

Stenlunds första bok i serien, *Blodet och jorden*, som handlade om stenåldern, var nästan färsk då den kom i min hand strax efter julhelgerna. Utan att ge en hel recension vill jag säga att som historieintresserad och Sverigevän, så betraktar jag den som omistlig läsning. Faktum är att Stenlund med sin andra bok har utvecklat sin författartalang ytterligare, innehållet var lättare att smälta.

En ny men gammal historia om Sverige håller på att utveckla sig till en klassiker som, när hela trilogin är färdig, mycket väl kan komma att framstå som årtiondets viktigaste svenska historieböcker.

Arne Weinz
arne.weinz
@nyatider.se

